

Бектур кызы З., Оролов С., Калысбек кызы Ж.

Бектур кызы Зарина – магистрант, С. Нааматов атындагы НМУ

*Оролов Султан – аспирант, С. Нааматов атындагы НМУ
Калысбек кызы Ж. – магистрант, С. Нааматов атындагы НМУ*

БАЛДАРДЫН ОКУУ ЖЕТИШКЕНДИКТЕРИН БААЛОО ОКУТУУНУН ПРАКТИКАСЫНДА

ОЦЕНКА УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ДЕТЕЙ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ

ASSESSMENT OF CHILDREN'S ACADEMIC ACHIEVEMENTS IN TEACHING PRACTICE

***Аннотация.** Бул макалада окутуунун практикасындагы балдардын окуу жетишкендиктерин баалоо жөнүндө сөз болот. Авторлор педагогика илиминдеги балдардын билимдерин баалоо жаатындагы көз караштарга токтолуп, өз көз караштарын ортого салышат.*

***Аннотация.** В данной статье речь идет об оценке учебных достижений детей в педагогической практике. Авторы акцентируют внимание на взглядах в области оценки знаний детей в педагогике и делятся своими взглядами.*

***Abstract.** This article deals with the evaluation of children's academic achievements in teaching practice. The authors focus on the views in the field of assessment of children's knowledge in pedagogy and share their views.*

***Түйүндүү сөздөр:** баалоо, бала, жетишкендик, окуу, окутуу, практика.*

***Ключевые слова:** оценка, ребенок, достижения, обучение, обучение, практика. **Key words:** assessment, child, achievement, learning, teaching, practice.*

Жаңы парадигмага өтүүдө окутуу процессинин түзүлүшү өзгөрүүгө дуушар боло тургандыгы тууралуу жогоруда айтылган эле. Окутуу процессинин натыйжасына багытталышы, окутуу процессинин бардык этабында дал ушул окутуунун натыйжасы көзөмөлгө алынып турушун алдынкы планга коет. Жогоруда айтылгандай, адегенде, окуу предмети, мисалы, мектептин математика курсу, анын ичинде камтылган бөлүмдөр, темалар окутулуп башталаардан мурун окутуунун натыйжасы аныкталып чыгышы зарыл. Андан кийин, окутуунун натыйжасында камтылган компоненттердин (билим, билгичтиктер, көндүмдөр, жөндөмдөр, компетенциялар) деңгээли жана аларды өлчөөгө ылайыктуу каражаттар даярдалып чыгышы кажет.

Кыргыз изилдөөчүсү Г.Касымова балдардын окуу жетишкендиктери тууралуу окумуштуулардын сунуштары менен кошо өз пикирин сунуштаган. Анын ою боюнча «балдардын окуу жетишкендиктери – тигил же бул окуу материалды өздөштүрүүнүн негизинде өздөштүргөн конкреттүү билимдердин, билгичтиктердин жана көндүмдөрдүн жыйындысы болуп саналат» [5, 10-б]. Балдардын окуу жетишкендиктери ар бир тема, бөлүмдөр боюнча аныкталат. Окутуунун натыйжасы түйүндүү компетенттүүлүктөр аркылуу берилген. Мында маалыматтык, социалдык-коммуникативдик, өзүн өзү уюштуруу жана

проблемаларды чечүү компетенттүүлүгүнүн математика предмети аркылуу калыптандыруунун деңгээлдүү көрсөткүчтөрү келтирилген [7].

Окутуунун максаты анын натыйжасы аркылуу коюлушу керек жана коюлган максат диагноздоочу түрдө болушу зарыл. Демек, ар бир тема, бөлүм боюнча иштелип чыккан окуу жетишкендиктери аркылуу окутуунун максаты коюлмакчы. Мындан тышкары, балдардын окуу жетишкендиктери стандартта келтирилген үч деңгээл (үлгү боюнча аракеттенүү, өздөштүрүлгөн алгоритмди башка абалда колдонуу, татаал курамдагы ишмердүүлүктү аткаруу) боюнча аныкталып чыгышы зарыл. Математика предмети боюнча темалардын, бөлүмдөрдүн өздөштүрүлүшү мугалим тарабынан үзгүлтүксүз көзөмөлгө алынып туруусу керек. Бул иш аракеттер педагогикалык баалоонун жардамы менен ишке ашырылат.

Советтик педагогикада балдардын окуу материалын (тема, бөлүм) өздөштүрүүсүнүн абалы педагогикалык контролдоо аркылуу текшерилип турган. Теориялык жактан педагогикалык контролдоонун бардык жол жоболору терең изилденген жана советтик педагогиканын принциптерине негизделген. Педагогикалык контролдоо объективдүүлүк, системалуулук, бирдей талапкерчилик, маалымдуулук, ар тараптуулук, жекечелүүлүк жана тарбиялуулук принциптерин жетекчиликке алат [6; 8]. Педагогикалык контролдоонун функциялары катары төмөнкүлөр эсептелет: баалоодочу, мотивациялоочу, коррекциялоочу, тескери байланышты камсыздоочу, баалоочу жана прогноздоочу [1; 2].

XX кылымдын аягы – XXI кылымдын башынан тартып педагогика илиминде жана билим берүү практикасында «педагогикалык баалоо» түшүнүгү көбүрөөк пайдаланыла баштаган. Буга биринчиден, «педагогикалык контролдоо» түшүнүгү менен катар «педагогикалык баалоодо», «педагогикалык мониторинг» түшүнүктөрүнүн теориялык жактан негизделип, билим берүү практикасында колдонула башташы себеп болгон. Педагогикалык контролдоонун кээ бир функцияларын баалоодо жана мониторинг кызматтары тагыраак жана натыйжалуу аткара алышкан. Баалоодо жана мониторинг түшүнүктөрүн бекемдөө учурунда контролдоонун традициялык көз карашта экендиги, анын мааниси балдардын иш аракеттерин текшерүүгө алуу, б.а. окуучуну калыпка салуу, дайыма мугалимдин көзөмөлүндө болуу катарында каралаары тууралуу айтылган. Бул маани, албетте, инсанга багытталган окутуунун принциптери менен кайчылаш пикирди жаратат.

Экинчиден, бул жылдары дүйнөнүн көпчүлүк өлкөлөрүндө эл аралык жана ички деңгээлдеги салыштырма изилдөөлөр жүргүзүлө баштаган. Бул изилдөөлөр балдардын кээ бир предметтер боюнча окуу сабаттуулугун контролдоо эмес, баалоо деген аталышта ишке ашырылган. Бул иликтөөлөрдүн натыйжасында баалоо түшүнүгү билим берүү практикасында бекемделе баштаган. Үчүнчүдөн, «педагогикалык баалоо» түшүнүгүнүн педагогикалык коомчулукта калыптанышына чет элдик жана ата мекендик авторлордун изилдөөлөрү, республикабыздагы жүргүзүлгөн проектилердин натыйжалары дагы негиз боло алган [3].

Демек, окумуштуулардын изилдөөлөрүнө таянып, балдардын жетишкендиктери тууралуу салыштырма изилдөөлөрдү жүргүзүүнүн негизинде педагогикалык баалоонун багыттары кеңейтилди деп айтууга болот. Эгерде советтик педагогикада педагогикалык баалоо текшерүүдөн кийин балдардын билимине, олимпиаданы, бүтүрүү жана кабыл алуу сынактарды уюштурууда баа

коюу аркылуу ишке ашырылып келген болсо, азыркы күндө баалоо абдан кеңири багыттарды камтыды десек болот. Педагогикалык баалоо класстагы баалоо (баалоодочу, калыптандыруучу, суммативдик), олимпиада, жыйынтыктоочу мамлекеттик аттестация, жалпы республикалык тест аркылуу кабыл алуу экзамендери, аттестация, аккредитация, өздүк аттестация, ички салыштырма изилдөөлөр (НООДУ), эл аралык салыштырма изилдөөлөр (PISA, TIMSS ж.б.) багыттары аркылуу билим берүү системасында колдонулуп келүүдө.

Окумуштуулар педагогикалык баалоонун маанисин төмөнкүдөй чечмелешет. Орус окумуштуусу В.М.Полонский баалоону өздөштүрүлгөн билимдерди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү алдын ала пландалгандар менен дал келүүсүнүн даражасын аныктоонун системалуу процесси деп белгилейт. Ш.А.Амонашвилинин ою боюнча баалоо бул ишмердүүлүктүн жүрүшү менен анын натыйжасынын милдетте белгиленген эталон менен салыштыруу процесси. Г.С.Щукина өз эмгегинде педагогикалык баалоону тапшырманы аткаруунун тактык жана тууралык, балдардын ишиндеги өз алдынчалуулук жана активдүүлүк даражасынын көрсөткүчү деп белгилеген. Ал эми И.С.Якиманскаянын эмгегинде план менен чагылдырылган маалыматтын ортосундагы байланыштын констатациясы бул баалоо деп аныкталган. XX кылымдын 60-жылдары америкалык белгилүү окумуштуу Дж.Брунер төмөнкүчө аныктама сунуштаган: маалыматты иштетүүдө биз колдонгон ыкма коюлган милдет менен дал келеби, жалпылоо туурабы, мугалимдин аракетин туурабы, мына ушуларды текшерүү бул баалоо деп аталат.

Баа – бул окуучуларда компетенциялардын калыптанышынын даражасын сапаттуу аныктоо. Ал эми баалоо – бул балдардын окуп таанып билүү ишмердүүлүгүнө, мугалимдин, класстын жана мектептин ишине байкоо жүргүзүү процесси, ошондой эле билим берүүнүн сапатын арттыруу максатында маалыматты жазуу, чогултуу, каттоо жана чечмелөө [4].

Жогоруда келтирилген аныктамаларга, көз караштарга таянуу менен, биздин оюбузча, окуу процессинде балдардын окуу жетишкендиктерин баалоо төмөнкүдөй иш аракеттерди камтыйт:

- ар бир тема боюнча баалоонун критерийлери менен көрсөткүчтөрүн иштеп чыгуу;
- баалоонун каражаттарын иштеп чыгуу (тапшырмалар);
- көрсөткүчтөрдүн фактылык маанилерин тактоо (баалоо процесси);
- пландалган окутуунун натыйжасы менен көрсөткүчтүн фактылык маанисин салыштыруу (баалоону жыйынтыктоо).

Педагогикалык баалоонун проблемасы педагогикалык теориянын дагы, педагогикалык практиканын дагы актуалдуу проблемаларынын бири болуп эсептелет. Эгерде проблеманын теориялык багыты окумуштууларды тынчсыздандырса, практикалык багыты мугалимдерди жана билим берүү мекемелеринин жетекчилерин тынчсыздандырып келүүдө.

Баалоо балдардын окугандыгынын деңгээлин, анын билиминин сапатын аныктайт.

Баалоонун объективдүүлүгүн камсыз кылуу баалоонун критерийлерин иштеп чыгуу менен байланышкан. Ал үчүн кайсы сапат баалана тургандыгын аныктап алып, андан кийин кайсы сапаттын кандай деңгээлин кандай балл менен баалоо керектигин мугалим алдын ала даярдап алышы зарыл.

1. Салттуу баалоонун эффективдүү ыкмаларын белгилүү советтик педагог В.Ф.Шаталов өз практикасында ийгиликтүү колдонуп келген. Ал өз окуучулары менен бирдикте «билимди ачык эсепке алуу барагы» деген ыкманы өз тажрыйбасында пайдаланган. Мында ар бир сабакта жана окуудан тышкары убакта балдардын алган балдарын класста илинип турган баракка түшүрүп турган. Журналга коюлуучу баалардан айырмаланып, окуучу жакшы балл алуусу менен чейрек ичинде бул баллдарды оңдой алат. Бардыгы балдардын өз колунда. Окуучу чейректе жакшы баа алганга кызыкдар. Ар бир балдардын окууга карата болгон стимулу жогорулаганы байкалат.

2. Балдардын билимин анын көлөмү, толуктугу жана деңгээли аркылуу салыштырууга болот. Мында балдардын ала турган баллы анын аткарган көнүгүүлөрүнө жана чыгарган эсептерине жараша болот. Туура аткарган тапшырмаларына жараша балдарга ранг ыйгарылат. Ранг класстагы балдардын ордун аныктайт. Канчалык көп тапшырма аткарган болсо, ошончолук балдардын баллы жогорулайт, ага жараша окуучу окуу материалын толук жана терең өздөштүргөн болот. Тапшырмаларды ылайыктап түзүп алган учурда балдарга коюлган баллдар балдардын билим деңгээлине туура келгидей болуусуна жетишсе болот. Тапшырманы туура аткаргандыгы үчүн балдарга ыйгарылган ар бир балл балдардын билиминин өсүп аткандыгын айгинелейт.

3. Кээ бир чыгармачыл мугалимдер балдардын теориялык билимин озунчө, практикалык аракеттерин өзунчө баалашат. Мисалы, мугалимдин «5/4» деп койгон баасы, балдардын теориялык билим «5» ке, практикалык билими «4» кө татыктуу деп белгилегени. Мындайча коюлган баалар көбүнчө дил баян жазууда байкалат.

4. Салттуу баалоодо кээ бир учурларда «комплекттүү баалоо» түшүнүгү колдонулат. Комплекттүү баалоо төмөнкүдөй процедураларды камтыйт: балдардын жообунун бардык элементтери (варианттары) белгиленет; ар бир жооптун салыштырма салмагы аныкталат. Мисалы, дил баянды баалоодо талдоонун, стилдин, жазуу формасынын тууралыгы белгиленип чыгат. Биринчи компонентке 1 ге барабар болгон салмак, экинчисине – 0,8 ге барабар болгон салмак ж.б. ыйгарылат. Мындай баалоону жыйынтыктоочу бааны, чейректи чыгарууда ушундай салмак түшүнүгүн колдонуу менен чыгарса, баа объективдүүрөөк болот.

5. Беш баллдык система педагогикалык өлчөөдө рангдык шкаланын бир түрү болуп эсептелет. Демек, бул система рейтингдик системанын дагы бир мисалы. Кандайдыр бир убакыттын ичинде окуу материалын өздөштүрүү боюнча Балдарга белгиленген жумуштарды аткаруусу боюнча тиешелүү баллдарды ыйгаруу аркылуу алардын рейтингин түзүп алууга болот. Белгиленген убакыт аяктагандан кийин (мисалы, чейректин аягында) балдардын топтолгон баллдары суммаланып, анын рейтингин аныкталат. Бул рейтинг боюнча окуучуларды ажырымдоого болот. Чейректин аягында балдардын «жакшы окуганы», «эң жакшы окуганы» жана «орто окуганы» аныкталат.

6. Балдарга баалоодочу салмагы бар тапшырмалар сунуш кылынат. Мисалы, балдарга «3» алууга ылайыктуу, «4» алууга ылайыктуу жана «5» алууга ылайыктуу тапшырмалар мугалим тарабынан даярдалат. Окуучу ушул тапшырмалардын бардыгын аткарып кеткен учурда ага тиешелүү баасы коюлат.

7. Балдарга тапшырмалардын жыйындысы сунушталат. Алардын аткаруу пайызына жараша балдарга тиешелүү баа коюлат. Мисалы, окуучу тапшырманын 50% ын аткара алса ага «3», 90% дан жогору санын аткара алса анда «5» деген баа коюлат.

8. Акыркы убакта балдардын билимин «критериалдык баалоо» түшүнүгү окумуштуулар тарабынан сунушталууда. Окутуу процессинде мугалим тарабынан окуу материалын маанилүү түшүнүктөрү аныкталып чыгат жана аларды өздөштүрүүнүн деңгээли иштелип чыгат. Бул түшүнүктөр жана деңгээлдер алдын ала Балдарга маалымдалат жана алар окуучулар үчүн норматив болуп эсептелет. Демек, балдардын окуу жетишкендиктери бул ченемден төмөн болбошу керек. Эми ушул түшүнүктөрдү өздөштүргөндө, Балдарга кайсыл учурда «5», кайсыл учурда «4» жана кайсыл учурда «3» коюлушу керек деген суроо туулат. Ал үчүн ар бир коюла турган баллга, окуу материалынын тиешелүү критерийлери иштелип чыгат. Кийин, балдардын жооп бергенине жараша анын баасы ушул критерийлердин негизинде аныкталат. Мында кээ бир мугалимдер балдардын билимин баалоо үчүн төмөнкүдөй нормативди колдонушат: окуу материалы окуучу тарабынан канааттандырылгыч деңгээлде өздөштүрүлгөн, ага «3» деген баа коюлат, окуу материалы жогорку деңгээлде өздөштүрүлгөн, балдарга «4» деген баа коюлат» ж.б.

Окутуунун натыйжасына жетишүүнүн сапатын алдын ала аныктап алуу мугалим үчүн жемиштүү иш аракет болуп эсептелет. Эгерде окуучу окуу материалын кандайча өздөштүргөн учурда ага кандай баа кое тургандыгын мугалим билбесе, анда балдардын жумушунун моралдык стимулу жоголот, эң негизгиси, окутуу максатына жетти деп айтууга болбойт. Өзүнүн ишмердүүлүгүндө мугалим окутуунун сапатын аныктайт жана өлчөйт, балдардын ишмердүүлүгүн башкарат жана жолго салат. Мунун баары окутуу процессинде баалоону билгиликтүүлүк менен уюштуруунун натыйжасы. Мугалим балдардын оозеки жообун угат, жазуу иштерин текшерет, анын окуу ишмердүүлүгүнө байкоо жүргүзөт, жүрүм-турумуна көзөмөлдүк кылат, мына ушулардын негизинде балдардын окуу ишмердүүлүгү тууралуу тыянак чыгарат.

Адабияттар:

1. Бабанский, Ю.К. Оптимизация процесса обучения. Аспект предупреждения неуспеваемости школьников [Текст]/ Ю.К. Бабанский.– Ростов на Дону, 1972. –347 с.
2. Бекежанов, М.М. Балдардын математикалык окуу жетишкендиктерин компьютердик тесттин негизинде баалоодо (7 класстын алгебра предметинин мисалында) [Текст]: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02./ М.М. Бекежанов – Бишкек, 2012. – 163 б.
3. Калдыбаев, С.К. Программированное обучение и педагогическое тестирование [Текст]/ С.К. Калдыбаев //Педагогические измерения, №1, 2006, – С.88-93.
4. Калдыбаев, С.К. Тесттик формадагы тапшырмаларды кантип түзүү керек?: окууметодикалык курал [Текст]/ С.К.Калдыбаев. – Бишкек: “Айат” 2011. -80 б.
5. Касымова, Г.А. Мектеп окуучуларынын окуу жетишкендиктерин баалоонун өзгөчөлүктөрү [Текст]/ Г.А. Касымова// Известия Вузов. – 2009. – № 6. – С. 250-253.

6. Ким, В.С. Коррекция тестовых баллов на угадывание [Текст]/ В. Ким // Педагогические измерения: №4. – 2006. – С.47-55.
7. 2021-2040-жылдары Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүү программасы <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/158227>
8. Матушанский, Г.У. Педагогическое тестирование в России [Текст] / Г.У. Матушанский // Педагогика. – 2002. – №2. – С.15-21.